

todama od onih na koji su seljani i građani naviknuti godinama (je li se što promijenilo do dana današnjega). Opisi su snažnija strana, dijalozi rjeđi, doziraniji, pročišćeniji, rad na tekstu bio je mukotrpan posao, ali takav kakav je objavljen pred čitateljskim licem i umom dovoljno je i znanstven i pitak i (ne)ozbiljan da i mlađoj publici pruži čast upoznati velikana 17. stoljeća, da ne bude samo *nomina nuda tenemus* ulice glasovite zagrebačke gimnazije i ostalih ploča (i nazivlja) s prekratkom biografskom crticom. Jednom ako doista ostanu samo gola imena, imat ćemo barem snove, i oni će pripovijedati više i snažnije od lako moguće stvarnosti, lažnih prijateljstava, dvorskih spletki, sprječavanja poštenih nauma, traganja za vlastitim identitetom, po cijenu smrti (i svih prethodno viđenih smrti), životopisa koji se čita u jednom dahu, onako kako je i Križanić najvjerojatnije proživio čitav vijek – u jednom dahu. „Dovoljno za jedan život. I previše“, stoji u nagrađenoj knjizi, a onda se to „previše“ raspleće na niz manjih cjelina, i unatoč predvidljivom smrtnom kraju (a kako drugačije) izaziva pažnju svakim sljedećim poglavljem, dok Turci i(li) Kobasinić ne kažu: Sad je stvarno dosta bilo.

I dogodilo se to 12. rujna 1683. godine. Na dan Imena Marijina. Ako je dopušteno poigrati se bogatstvom piščevih asocijacija, Juraj Križanić poginuo je točno 320 godina prije negoli je u bolnici u Nashvillu preminuo slavni američki kantautor i pjevač Johnny Cash. Prijeći „vatre- ni prsten“, izdržati sva iskušenja na namrijetom

putovanju, mogu samo rijetki – Juraj Križanić bio je taj. I uspio je, izgledom, kako i sam Denis primjećuje, drugačiji od prikaza na kipovima Vanje Radauša, niži, ali dobrodržeci i u šezdesetim godinama, sposoban dati čovječanstvu još mnogo začudnih i divnih djela, no „išao je za svojom sudbinom“ i ona ga je zatekla na tom bečkom brdašcu, dvanaest godina nakon što su u nedalekom Bečkom Novom Mjestu svoje glave izgubili Petar Zrinski i Fran Krsto Frankapan, dočim je prijatelj iz djetinjstva Nikola (persiran u ozbiljnim danima) i danas pod nerazjašnjenim okolnostima službeno poginuo od naleta veptra, možda s habsburškim insignijama, kako i pisac sumnja. Sve se izmiješalo, prošlost, sadašnjost i budućnost, ali zar to nije odlika književnosti koja zakuha sve u bosanskom loncu, pa neka se gosti slaste prema svojem nahođenju. Sanjat ćemo dugo o Križaniću, odbijanju zbor-skoga pjevanja, ali glazbenoga vizionara koji „u predvečerje velike bitke sanja pjesmu odsviranu na nekakvim malim orguljama“:

Tobolsk ti je dao sebe/dio neba zauvijek/što te muči na kraju puta/i sjećaš li se Hrvatske/oh Juraj/neman je pred vratima

Književniku je dopušteno da i Paveli postanu Jurji, u tomu je neopterećenost poslanja koje snove ispisuje u računalnom dokumentu, a sanja ono što će tek nastupiti, jednom, ako bude zdravlja i vremena.

Tomislav Šovagović

NOMEN OMEN EST KAO ŽIVOTNO DJELO: SLAVICA MOSLAVAC

Namislite li predstaviti najnoviji projekt Slavice Moslavac, obično ostanete zbunjeni već u odabiru. Je li to Ljetna škola folkloru u Zadru s panonskim plesovima za Hrvate takoreći iz cijeloga svijeta? Je li to nosač zvuka *Ćeri mila*, koji je, poslije brojnih drugih, prema istoimenoj knjizi iz 2018. objavila s talentiranom kćeri Lanom Moslavac i svojim Rusalkama, s kojima je početkom listopada predstavila posve nove, vrlo vrijedne, neobične dokumentarne i sentimentalne *Priče iz Kutine*? Je li to *Skoči kolo/*

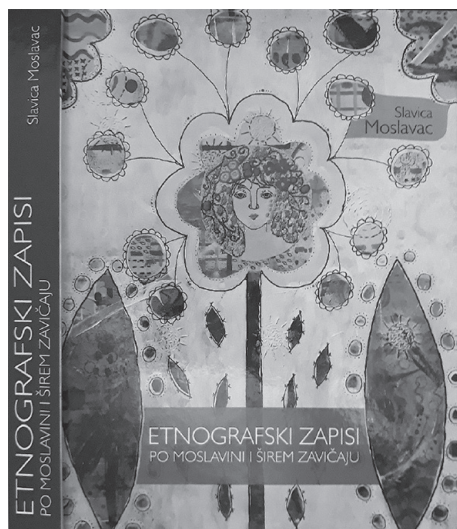
Tradicijsko ruho i glazbeno-plesna ostavština novljansko-jasenovačkoga kraja knjiga, koju je sa Katicom Tomac Licht pripremila za Hrvatski sabor kulture (2022.)? Je li to bojanka s motivima narodnoga ruha, koju je pomogla napraviti seoskom KUD-u Potočanka? Jesu li to etnološke i antropološke i povijesne *Priče iz Kutine* ili *25 godina Matice Slovačke Lipovljani*, koji je što napisala, a što uredila, ili pak radionica *pisanaca*, je li uvježbavanje KUD-ova za neku od smotri, je li festival, je li izbor najljepše

snaše ili nošnje, je li to *Dobar tek u Moslavini!* u kojem je s moslavačkoga veza odabrala zaštitni znak za promociju moslavačkoga stola ili...

Sve su ovo doslovce samo naslovi nabacani bez dodatnoga vrednovanja, iako bi u pravome portretu Slavice Moslavac zapravo trebalo krenuti ponajprije od dvije nagrade za životno djelo, kojima ju je ovjenčala struka – njezino Hrvatsko etnološko društvo i njezino Hrvatsko muzejsko društvo. Taman kad smo pomislili kako je svoj četrdesetljetni posao, prepun posvećenosti, istraživanja na terenu i u literaturi, izložaba, tiskovina, predavanja..., zaokružila životnim djelom monografijom *Etnografski zapisi po Moslavini i širem zavičaju* (Nakladnik Muzej Moslavine Kutina, 2020.), ona posegne za nečim što još nije radila. Domaćima u Kutini, Moslavini i šire to je toliko uobičajeno da im i ne pada na pamet da bi joj se mogla dopasti i njihova, lokalna priznanja.

Muzej Moslavine i njegova ravnateljica Jasmina Uroda Kutlić nisu se mogli na bolji način odužiti svojoj vrijednoj dugogodišnjoj zaposlenici i ravnateljici nego objaviti joj tu zamamnu knjigu, a Slavica Moslavac kao etnologinja i istraživačica nije mogla ljepše zaokružiti brojne teme svoga rada na gotovo 340 krasno uređenih, koloriranih stranica stručno, a popularno i zanimljivo napisanoga i ilustriranoga teksta o svim aspektima života u moslavačkim krajevima odnosno Sisačko-moslavačkoj, Zagrebačkoj i Bjelovarsko-bilogorskoj županiji. Spomenar, album i povijesni dokument o nedavnoj prošlosti podsjeća istovremeno i na mnoge projekte u kojima smo uživali mi, samo baštini predani zaljubljenici, ali nikako ne samo mi, a podsjeća i na teme koje bi, da ih Moslavac nije ovjekovječila za nas i za buduće naraštaje, bili možda zauvijek izgubljeni.

Rado sam o izložbama, katalogima koji su ih pratili i sličnim Slavičinih uratcima pisala pripominjući, pa i naslovljavajući tekstove *nomen omen est* – Moslavac, naime! Hvala Slavici što nam zavičaj, Moslavinu, održava tako živima i što je u kratko vrijeme ostvarila ovu, po momu, svoju po svemu dosad najbolju knjigu i što je tom *zavičajnicom*, kako sam svojedobno drugom prigodom prozvala knjige koje vje-

Naslovnica knjige Slavice Moslavac

rodostojno oživljavaju zavičaje uopće, te naše zezantsko naklapanje o Misiji Moslavina učinila vjerodostojnim i što je kulturni regionalni identitet već stotinu godina administrativno podijeljene Moslavine, posvjedočila zaista još živim. Mladi istraživači koji će naslijediti Slavičin naraštaj imaju pouzdane temelje i vjerodostojno nadahnuće za nastavak vlastitih istraživanja i projekata.

Etnografski zapisi po Moslavini i širem zavičaju vrlo su osmišljeno, životno djelo Slavice Moslavac, tako reći sažetak i biografije i bibliografije, i ponosim se što sam imala priliku surađivati na toj monografiji kao recenzentica, citirana literatura, pjesmama i fotografijama. Kako nemamo neku regionalnu zajedničku nagradu (čak ni opsežnu i očigledno nimalo jeftinu knjigu zasad nitko nije financirao ni kunom!); kako nema ni osobe ni institucije ne samo u Moslavini kojoj knjiga ne bi trebala biti u knjižnici i samo reprezentativni dar i uspomena, nego je ona i povod za razmišljanje. Kao što je još jedan naslov Moslavčeve *Crvena i bijela Moslavina*, koja je i samim Moslavčanima dala misliti nadaleko, iako se, bez upletanja politike na prvu pomisao, samo trebalo uz mnogo znanja i domisliti stručnoj podjeli o crvenom i

bijelom narodnom ruhu. Ne samo da je i nama Moslavcima približila mape, baštinu za koju nismo ni znali da postoji, kao što je *Iz albuma Sandora Erdödyja: narodna nošnja i tradicijski likovni izraz* (Kutina: Muzej Moslavine Kutina, 2003.), nego je prema akvarelima toga plemića iz 1837., koji se čuvaju u Szombathelyu u Mađarskoj, rekonstruirala i neke nošnje te surke. Kao ravnateljica uspješno je sanirala i adaptaciju bivše kurije grofova Erdödyja iz 18. stoljeca, danas Muzej Moslavine.

Etnografski zapisi po Moslavini govore nam dakle o materijalnoj i duhovnoj ostavštini o obredima i običajima kroz godinu, naslijeđenoj baštini iz prošlosti, ali i trajnim vrijednostima koje se održavaju i danas. Promjene u načinu života nastaju osobito raspadanjem hrvatskih kućnih zadruga krajem 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća. Tradicijska se baština tada postupno, a poslije Drugoga svjetskog rata ubrzano mijenja ili potpuno nestaje. Brojne vještine i znanja, osobito folklorna glazba i narodna nošnja, javnosti se prezentiraju na etnografskim izložbama, stručnim predavanjima i revijama. Prezentira se za potrebe televizije i drugih snimanja i u sklopu raznih gradskih i seoskih priredbi, godišnjica, crkvenih blagdana i smotri. Narodnu nošnju kao i obrednu primjenu folklornih običaja na sceni danas isključivo čuvaju i održavaju članovi pojedinih folklornih skupina, rijetki pojedinci, vlasnici etnografskih zbirki i Muzej Moslavine u Kutini. Petero recenzenata (dr. sc. Tvrtko Zebec, Božica Brkan, Josip Forjan, Ivica Ivanković i Tatjana Brlek) monografiju ocjenjuje izuzetnom vrijednošću objedinjavanja na jednome mjestu s obiljem fotografija, karata, crteža, vinjeta, notnih zapisa pjesama i kola. Kako svoje znanje nesebično prenosi, tako i upravo zarazno okuplja one koji bi joj mogli biti iole istomišljenici.

Čuvare baštine, kako ih naziva. Bila sam radoznala što će sve pod tim naslovom biti izloženo na istoimenoj izložbi u studenome 2019. u Galeriji Muzeja Moslavine uz tadašnji Dan grada ili 763 godine Kutine. Autorici Slavici Moslavac, naime, nikad ne ponestane, ne nedostaje ni ideja, ni materijala, što svjedoče

i izložba i katalog izrastao u pravu knjigu od gotovo stotinu stranica. Iako po svome, ne baš dobrom običaju, i tu izostavlja vlastitu biografiju i bibliografiju, *jer nije stalo*, svaka je stranica svojevrsna njezina biografija i bibliografija, priča, povijest o tome gdje je etnologinja sve istraživala, od literature do terena, gdje je govornike (često predane kulturne amatere) pronalazila i čije je svjedočenje zabilježila, što je i koga je otkrila, a koga nadahnula. Mnoge je iz njihove skromne posvećenosti, upornosti i strasne, samozatajne ljubavi izvukla na danje svjetlo nadajući im novu vrijednost. Mnoge je, nisam ni pokušavala brojiti u katalogu, a to i nisu svi, naučila stari napjev, korak iz kola koje je davno negdje otrgla zaboravu i unijela u živu povijest, baš – baštinu. I prije nego što je baština postala modom, primjerice Europskom godinom baštine te množenjem proglašene nematerijalne i materijalne baštine na popisima poput onoga Ujedinjenih naroda. Sve čineći s velikim poštovanjem, preuzimajući, ali i dajući se bez ostatka, Slavica Moslavac sve nas je ponovno okupila da se ne osjećamo uzaludni i poput otoka usamljeni čudaci i zaljubljenici, nego s osjećajem da činimo nešto vrijedno i da to netko tko zna, a ona zna, poštuje. Gdje bi se, primjerice, moglo pokazati prastaro požitjelo narodno ruho, ako ne na modnoj reviji na otvorenju izložbe, za koju je ruho, što ga je *pojelo vrijeme*, najprije trebalo i revitalizirati, prekrojiti. Strast, struka i znanost.

Slavicu Moslavac upoznala sam devedesetih, a mnogo bolje 2006. radeći na svojoj knjizi *Oblizeki – Moslavina za stolom*, za koju mi je bila jedna od recenzentica, zatim i na *Kaj-kavskoj čitanci Božice Brkan* i knjizi *Život večni*, gdje sam se mogla osloniti na njezine savjete i citate. Sprijateljile smo se s velikim poštovanjem, radoholičarke, često smo se međusobno citirale u katalozima, surađivale u *Zborniku Moslavine* i često, s velikom radošću, a stjecajem prilika, zajedno gostovale od Kutine, Novske, Garešnice, Kloštra Ivanića, pa čak i – Žepča. U Žepče smo, recimo, doslovce vozili dio njezine autorske kutinske izložbe o kruhu Muzeja Moslavine *Dok je kruha ikakva, nema glada nikakva*. I to zahvaljujući mojem tekstu o

tome hvalevrijednom projektu i pozivu na Dan kruha u ugledni Katolički školski centar Don Bosco u Bosni i Hercegovini. Bilo je zanimljivo gledati zbnunjena lica graničnih službenika nad eksponatima od žetvenoga vijenca pšenice do vješto urešene *svetešne hljebovine*. A izložbu smo predstavili najprije za 500 učenika, pa onda i za 200-300 građana (!) te je pokrenule i ozvučile, Slavica koreografijom moslavačkoga žetelačkoga kola, a ja zavičajnim kajkavskim govorom i književnošću.

Mogli bismo se sa Slavicom Moslavac zagledati i u drvenu arhitekturu s nezaboravnim čardacima i hrvatskim uglovima, u glineno posuđe, u pučke kalendare, u izradu i ukrašavanje tekstila poput divnoga ženskog moslavačkog oglavlja, zatim u stare kutinske razglednice, kuhinjske krpe, nestašne dječje igre, improvizirane glazbene instrumente te pjesme i plesove, u štošta, ali svakako moram podsjetiti na zadivljujuću i zbnunjujuću ideju da se uz spomenutu široko prihvaćenu etnološko-antropo-

lošku izložbu donjega rublja i higijene *Zaviri ispod* održava modna revija starinskoga rublja (kad se još posvuda nisu nosile ni gaćice, a nije to tako davno!) s pumpericama i gaćama s prorezom *za iti k doktoru*. Izložba je prikazana i odlično posjećena na petnaestak mjesta i pretočena u odličan televizijski dokumentarac.

Slavica Moslavac rođena je 13. travnja 1955. u Kutini, gdje je završila osnovnu školu i gimnaziju. Na zagrebačkome Filozofskom fakultetu diplomirala je 1980. stekavši stručno zvanje profesora povijesti i etnologije te je odmah u Muzeju Moslavine počeka raditi kao kustosica etnološkog odjela. Tijekom 40 godina rada stekla je stručno muzejsko zvanje višega kustosa i muzejskog savjetnika, a pet puta bila je na funkciji ravnatelja Muzeja Moslavine u Kutini od 1991. do 1995. i od 2000. do 2016. I svoje znanje prenosila i zemljom i inozemstvom.

Božica Brkan

UZ ČITANJE MAJURSKIH PJESAMA ZDENKE MALTAR (Nakladnik – Vošicki, Koprivnica, 2022., naslovnica i ilustracije – Zvezdana Bukovčan)

Začudan, novi književni opus pjesama u prozi Zdenke Maltar – motivsko-tematski i žanrovski samo prividno drukčiji – logičan je umjetnički nastavak, a ne otklon, od dosadašnjeg stvaralaštva ove osebuje autorice. Zdenka Maltar antologijsko je ime suvremenog hrvatskog pjesništva, te od prve kajkavske stihozbirke *Tebi, Erato* (2012.) i druge *Vesmir, dalečina, Ti* (2019.) zaslužuje i pravednu antologijsku zastupljenost. Književni sjeverozapad tako, ostvarenjima jedne od najistaknutijih svojih predstavnica, značajno obogaćuje cjelinu hrvatske postmoderne, a Novi Marof, zahvaljujući upravo njoj, Zdenki Maltar, nosi dodatnu, književnu dimenziju.

Polazište cijeloga novog opusa *Majurske pjesme* lirizirana je povijest zavičajnoga toposa novomarofskog areala, njegovih „ljudi i krajeva“, reminiscentno, autentično svjedočenje o životu, djelima i prolaznosti istaknutih osobnosti,

umjetnika, sugrađana, sugovornika; lirski zapis o kulturnim zanosima i povijesnoumjetničkim fenomenima, obrtima, arhitekturnim posebnostima, ustanovama, tvorničkoj povijesti, osobnim doživljajnim kôtama krajobraza...

Memorijskoj i lirskoj naravi nove, lijepo opremljene, lektirno privlačne Maltaričine knjige u izdanju biblioteke *Artist* koprivničkog nakladnika Vošicki, idealno odgovara književni izbor pjesme u prozi.

Književnom vrstom pjesme u prozi, osjećajnošću i strukturom poput one izvornog joj tvorca Aloysiusa Bertranda, u suvremenom ruhu – svojevrsnim neo-poetskim realizmom – Maltar uobličuje poetsko-prozne krokije autentične strukture (od kratkoće sintezne rečenice kao stiha, do strukture proznog *okvira u okviru*). Najčešće, kao u prvom poglavlju (*Zvezdanine kuće*), od njih pet, kratki uvodno-motivacij-